

ÖZBEK EDEBİYATINDAN SEÇMELER II¹

PROF. DR. İRİSTAY KUÇKARTAY – AR. GÖR. AYNUR ÖZ

ÇOLPAN (1897 - 1938)

Çolpan, Ebdülhemid Süleymanoğlu Yunusov'un mahlâsıdır. Edip, *Kelender*, *Mirzakalender* ve *Endicanlık* gibi mahlâslar da kullanmış ancak. Özbek edebiyatında Çolpan mahlâslasıyla ün kazanmıştır.

Edip, 1897 yılında Endican şehrinin Katarterek mahallesinde dünyaya gelmiştir. Çiftçi, esnaf ve bez tüccarı olan babası Süleymankul Mulla Muhammed Yunusoğlu (1874 - 1929), zamanının aydınlarından biri olarak dönemin sosyal olaylarıyla, eğitim ve edebiyatla yakından ilgilenmiştir. *Resva* mahlâsıyla gazeller yazıp, bir divan tertip ettiği de kaynaklarda kaydedilmiştir. İnsan sevgisiyle dolu ve çok misafirperver olan Süleymankul Mulla Muhammed Yunusoğlu'nun evine, dönemin aydınları ve şairleri sık sık gelirlerdi. Ebdülhemid'in edebiyata ilgi duymasında, edebiyat ve fikir dünyasına girmesinde sıcak ve bilinçli aile ortamının önemli rol oynadığı kesindir.

Ebdülhemid, Endican'da ilk öğrenimini tamamladıktan sonra, Endican ve Taşkent'in çeşitli medreselerinde öğrenimini devam ettirip, Türkçe, Arapça ve Farsçayı mükemmel bir şekilde öğrenmiştir. Edibin doğu dillerini iyi bilmesi, Alişer Nevaiy, Firdevsi, Sadî, Hafız, Dehlevî, Nizamî, Ömer Hayyam, Mevlâna Celâleddin Rumî, Tefik Fikret, Namık Kemal, Abdulla Tokay gibi klâsik ediplerin eserlerinden feyz almasına sebep olmuştur. Bu dönemde Türkistan'da geniş bir şekilde yayılmaya başlayan ceditçilik hareketi, doğu fikir dünyasını epeyce öğrenmiş olan Çolpan'da batı dünyasına ilgi uyandırmıştır. Çolpan, Rus-tuzem okuluna girip, Rusçayı mükemmel bir şekilde öğrenmiştir. Rusça, Çolpan için Rus ve Batı klâsik edebiyatlarının kapısını açan bir anahtar olmuştur. Mehmed Hoca Behbudiy, Ebdulla Evlaniy gibi dönemin eğitim öncülerinin izini takip eden Çolpan, on altı, on yedi yaşlarında hem doğu hem de batı bilim dünyasını tanıyan bir aydın olarak yetişmiştir.

¹ *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*'nin Güz 1996 ikinci sayısında "Özbek Edebiyatından Seçmeler" adıyla ilk makale yayımlanmıştır. Bu sayıda bu makalenin ikincisi yayımlanmaktadır.

Dönemde çok revaçta olan millî müstakillik meseleleriyle yakından ilgilenen Çolpan, bu yolda çeşitli hizmetlerde bulunmuştur. 1917 - 1918 yıllarında Orenburg'da Başkurdistan Millî Cumhuriyeti reisinin sekreteri olarak çalışmıştır. Bu alanda Çolpan'ın başka hizmetleri de vardır. 1917 yılının sonunda Kokan şehrinde teşkil edilen ve kanun çıkarma yetkisi olan Kokan Muhtariyeti, 6-7 Şubat 1918'de Kızıl Ordu tarafından kana bulanmıştır. Olayları yakından izleyen ve Kokan'da toplanan İstiklâl Kurultayına katılan Çolpan, Kokan Muhtariyeti ortadan kaldırılırken yaralananların tedavisi için kurulan Kızılay hastahanesinde gönüllü olarak çalışmıştır. Sözde müstakillik taraftarı olan, aslında Sovyet yönetimi altındaki bütün milletlerden tek millet yaratmayı amaçlayan komünist idareciler, Çolpan'ın millî müstakillik yolundaki hizmetlerini unutmadılar. 1927 yılının Ekim ayında Özbekistan Kültür Memurlarının İkinci Kurultayında, Özbekistan komünistlerinin lideri, Çolpan'ın Sovyet ideolojisini kabul etmediğini ve kabul etmesinin de zor olacağını söyleyerek şairi siyasî suçlu ilân etmiştir. Bu suçlama, aslında Çolpan'ın kararlı kişiliğini ve kalbinin millet sevgisiyle çarptığını vurgulamaktan başka bir şey değildi.

Çolpan'ın 1922 yılında yayımlanan *Özbek Yaş Şairleri* (Özbek Genç Şairleri) antolojisine dahil edilen şiirlerinin çoğunun, 1920-1921 yıllarında yazıldığı dikkate alınarak olsa gerek, şairin asıl edebî faaliyetinin 1920'li yıllarda başladığı yolunda görüş ileri sürenler de olmuştur.² Bu görüşe açıklık getirmek gerekir. Yukarıda belirtilen antolojiye giren Çolpan'ın şiirlerinden biri 1918 yılında, diğeri 1919 yılında yazılmıştır. Bundan başka, Çolpan, 1914 yılında, Türkistanlı Kardeşlerimizge, "Mearifperver Babamız Muhterem İsmail Gasprinskiy Hazretleri Haqıde Te'ziyenamemiz" (Eğitimci Atamız Muterem Gaspıralı İsmail Hazretleri için Başsağlığı Mesajımız), 1917 yılında, "Türk Selami" (Türk Selâmı), "Azad Türk Beyremi" (Müstakil Türk Bayrağı), 1919 yılında, "Yengi şark" (Yeni Şark), "Özbekim" (Özbeğim), "Temirçi" (Demirci), "Hüküm künide" (Hüküm Gününde) adlı şiirler de yazmıştır. Bu yıllarda Çolpan'ın, *Sedai Türkistan*, *Sedai Fergane* gazetelerinde ve *Ayne* dergisinde birkaç makale ve hikâye yayımladığı bilinmektedir. Bu bilgiler, Çolpan'ın edebî faaliyetinin 20'li yıllarda değil, daha önce başladığını göstermektedir.

2 Özbay, Hüseyin, *Çolpan'ın Şiirleri*. Metin - Aktarma - İnceleme, Ankara, 1994, sf. 15.

Yaklaşık olarak on altı, on yedi yaşlarında edebî faaliyete başlayan Çolpan, yirmi üç yıl boyunca (1914 - 1937) eserler vermiştir. Edibin edebî faaliyeti her zaman aynı rahatlık içinde geçmemiştir. 1914 - 1922 yılları arasında kaleme aldığı eserler, sadece gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. Bu eserlerin, hepsi toplu olarak bugüne kadar yayımlanmamıştır.

1922 - 1926 yılları arasında Çolpan'ın üç şiir kitabı ve *Özbek Yaş Şairleri* antolojisinde on dört şiiri yayımlanmıştır. Bu yıllar, şairin en verimli yılları olmuştur. Bu sebeple olsa gerek Çolpan üzerine Türkiye'de yapılan çalışma için şairin bu yıllarda yazdığı şiirler esas alınmıştır. Hüseyin Özbay'ın *Çolpan'ın Şiirleri* adlı kitabına, Çolpan'ın bugüne kadar tespit edilebilen iki yüz elliden fazla şiirinden yaklaşık olarak yüz kırk tanesi alınmıştır. Bu şiirlerden yüz on dokuzu incelenmiş ve yirmi bir tanesi ilâve şiirler olarak verilmiştir.³

Şairin yaratıcılığının zirveye ulaştığı bu dönemden sonra, Çolpan için zor günler başlamıştır. 14 şubat 1927 yılında, *Kızıl Özbekistan* gazetesinde Çolpan hakkında bir makale yayımlanmıştır. Bu makale, eserleriyle ilgili bilimsel değerlendirme değil, siyasî suçlama için yazılmıştı. Bu makalede Çolpan, hâkim ideolojiye aykırı bir şair olarak gösterilmiştir. Bu suçlama inandırıcı olmasa da şairin hayatı için büyük bir tehlike oluşturmuştur. Genç şair Musa Taşmuhammedoğlu Aybek, bunun üzerine bir makale yazarak, Çolpan'ın gerçek bir şair olduğunu belirtip, bu boş suçlamalara karşı şairi korumaya çalışmıştır. Ancak, bu makale Çolpan'a yapılan sonraki siyasî suçlamalara engel olmamıştır.

Ağır siyasî suçlamalar ve iftiralar, şairin edebî faaliyetini olumsuz etkilemiştir. Eserlerinin yayımlanması zorlaşınca şair, çeşitli birimlerde çalışarak, tiyatrolarda danışmanlık ve tercümanlık yaparak geçinmek zorunda kalmıştır. Edip, *Müştümzor* (Zorba), *Çoriniñ isyani* (Cariyenin İsyanı) gibi oyunlar yazmıştır. Bu oyunlar, edebiyatçı Sattı Hüseyin'in, *Özbek Teatri* adlı kitabında 1929 yılında yayımlanmıştır. 30'lu yılların ortalarında şair, *Saz* (Saz) ve *Koşuklerim* (Şarkılarım) adlı şiir kitaplarını yayımlamıştır. Şairin yayına hazırladığı *Cör* (Ahenkli) adlı şiir kitabı yayımlanmamıştır. 1937 yılında edibin *Keçe ve Kündüz* (Gece ve Gündüz) adlı romanının *Keçü* diye adlandırılan birinci kısmı yayımlandı. Bu romanın *Kündüz* diye adlandırılan ikinci kısmının akıbeti belli değildir.

2 Özbay, Hüseyin, *Çolpan'ın Şiirleri*, Metin - Aktarma - İnceleme, Ankara, 1994, sf. 15.

Sâz adlı şiir kitabındaki şiirler arasında şairin baskı altında yazdığı şiirleri de vardır. “Yene Aldım Sazımnı” (Yine Aldım Sazımı), “Yengi Men” (Yeni Ben), “Oktyabr” (Ekim), “Birinçi May” (Bir Mayıs) gibi şiirlerinde zamana uyma duyguları ifade edilse de, şair hayatının sıkıntıyla geçtiğini, mutlu olamadığını terennüm etmeyi bırakmamıştır. “Menge nesib bolmedi dünyade seadet” dizesiyle başlayan şiirinde hayatının ne kadar ağır şartlarda geçmekte olduğunu, bir gün bile rahat görmediğini açıkça dile getirmiştir. Bu duygu, şairin baskı altında yazmak zorunda olduğu şiirlerinde de dikkati çekmektedir.

Çolpan’ın günümüze kadar tespit edilebilen şiirlerinin sayısının, iki yüz elli-den fazla olduğu yukarıda belirtilmişti. Bu şiirlerden on dört tanesi, ilk olarak 1922 yılında *Özbek Yaş Şairleri* adlı antolojide Arap harfleriyle Taşkent’te yayımlanmıştır. Şairin yirmi şiiri *Uyganış* (Uyanış) adlı kitapta 1922 yılında, yirmi altı şiiri, *Bulakler* (Pınarlar) adlı kitapta 1924 yılında, altmış şiiri *Tañ Sırları* (Tan Sırları) adlı kitapta 1926 yılında Arap harfleriyle Taşkent’te yayımlanmıştır. Şairin yirmi dört şiiri *Sâz* adlı kitapta 1935 yılında Lâtin harfleriyle Taşkent’te yayımlanmıştır. Çolpan’ın yüz altmış şiiri 1991 yılında *Yene Aldım Sazımnı* (Yine Aldım Sazımı) adlı kitapta, Kiril harfleriyle Taşkent’te yayımlanmıştır. Çolpan’ın şiirlerinin yüz kırk tanesi Hüseyin Özbay tarafından Türkiye Türkçesine aktarılmış ve incelenmiştir.

Çolpan’ın şiirleri vezin bakımından aruz ve hece ölçüsüyle yazılan şiirlerden oluşur. Bu durum çok normaldir. Çünkü Çolpan, geçiş döneminde yetişmiştir. Türk ve Fars klâsik edebiyatlarını mükemmel bilen Çolpan, gazeller de yazmıştır. Çolpan’ın gazelleri, içeriğinin yeniliği ve sosyal problemleri işleme yönünden dikkati çeker. Sosyal problemleri sadece gazel türüyle vermenin mümkün olmadığını anlayan Çolpan, hece ölçüsüyle daha serbest şiirler yazmaya başlamıştır. Çolpan, Çağdaş Özbek şiirinin öncüsüdür. Şiirlerinde aşk konularıyla sınırlı kalmayan Çolpan, klâsik şiirden farklı olarak “Yurt Kaygusu” (Yurt Kaygısı), “Ümid ve İman” (Ümit ve İman), “Çoriler Üçün” (Cariyeler İçin), “Sezgilcer” (Seziler), “Şark Üçün” (Şark İçin), “Tebiat vâ Mevsim” (Tabiat ve Mevsim) adlı bölümler altında şiirler yazmıştır. Bu şiirler, insanın duygularını doğru bir şekilde ifade ettiği için okuyanları çok etkilemiştir. Çolpan, klâsik şiir tekni-

ğini ve tasvir yollarını kullanmakla birlikte, tamamen yeni teknik ve tasvir yollarını da kullanmıştır. Bu sebeple Çolpan'ın, şiirleri örnek olma özelliğini kazanmıştır. Çolpan'ın çağdaşı olan ve sonra yaşayan Özbek şairleri, Çolpan'ı takip ettiler; Çolpan'ın yarattığı teknikten ve tasvir yollarından faydalandılar.

Çolpan sadece şiir sahasında değil, nesir sahasında da çok önemli eserler vermiştir. Çolpan'ın bu sahadaki ilk eseri "Dohtır Muhemmediyar" adlı hikâyesidir. Hikâyede, yetim bir gencin Petersburg Üniversitesinde ve İsviçre'de okuyup, doktor olduktan sonra Türkistan'a dönerek, halkını kültür ve eğitime çağırma yolundaki çabaları işlenmiştir. Çolpan'ın "Vetenimiz Türkistanda Temir Yollar" (Vatanımız Türkistan'da Demir Yolları), "Edebiyat nedir?" (Edebiyat Nedir?) gibi makaleler de yazdığı bilinmektedir. "Çolpan'ın Kışlak kooperativi" (Köy Kooperatifi), "Moskva - Semerkand" (Moskova - Semerkant), "Aydin Keçelerde" (Aydınlık Gecelerde), "Kar koynide lale" (Kar İçinde Lâle) adlı hikâyeleri, 1925 yılında *Gözel Maqaleler* (Güzel Makaleler) toplamında yayımlanmıştır. Çolpan'ın nesir alanındaki en büyük ve en önemli eseri, *Keçü vâ Kündüz* adlı romanıdır. Çolpan'ın hayatının en kritik döneminde 1937 yılında yayımlanan *Keçü ve Kündüz* (Keçü) adlı roman, Özbek edebiyatında roman türünün şekillenmesinde ve yerleşmesinde önemli rol oynamıştır. Romanda Rus İmparatorluğu zulmü altında ezilen Türkistan halkının hayatı işlenmiştir. Çok kadınla evlilik, sömürge siyaseti, mahallî idare ve yargı sisteminin bütün çarpıklığı ve saçmalığı gözler önüne serilmiştir.

Romanın ana kahramanı Zebi, neşeli, hayat dolu, şarkı söylemeyi ve eğlenmeyi çok seven bir kızdır. Zebi'nin babası Rezzak Sufi, oldukça dindar ve şeyhine sadık bir kişidir. Annesi, çocukları çok seven ve ev işleriyle haşır neşir bir kadındır. Mutlu ve huzurlu yaşamaya lâyık olan bu aile, bir süre sonra mevcut şartların etkisiyle dağılır.

Zebi'nin methini duyan Binbaşı Ekbereli, onu üç karısının üstüne dördüncü eş olarak almaya karar verir. Bunu duyan Rezzak Sufi, sinirlenmek yerine sevinir. Binbaşı gibi bir adama kaynata olma fikri, Rezzak Sufi'yi sevinçten sarhoşa çevirir. Düniürcüler gelip kız istendiğinde Zebi'nin annesinin karşı çıkması dikkate alınmaz.

Düğünden sonra, Rezzak Sufi'nin beklediği gibi Zebi, mutlu olmaz. Kumaları özellikle fesat Paşşahan Zebi'ye rahat vermez. Binbaşının mal varlığına tek başına sahip olmak isteyen Paşşahan, fırsatını bulup, Zebi'nin yatak odasındaki demliğe zehir koyar. Gece yarısı sarhoş bir şekilde eve gelen Binbaşı, su ister. Hiçbir şeyden haberi olmayan Zebi, zehirli çaydanlıktan soğuk çay verir. Çayı içen Binbaşı ölür.

Zebi, tutuklanarak hapse atılır. Ne mahallî yönetim, ne sömürge yönetimi ne de şeyh, gerçeği araştırmak istemez. Bu işle ilgili olan herkes, yargının bu işi bir an önce bitirmesini ister. Zebi'den Binbaşı'ya çayı kimin verdiği sorulduğunda saf Zebi, kendisinin verdiğini söyler. Yargı için bu cevap yeterli olur. Zebi suçlu bulunup, sürgün cezasına çarptırılır.

Zebi'nin haksız yere cezalandırılması annesi ve babasını çılgına döndürür. Şeyhe güvenen, yardım bekleyen Rezzak Sufi, bunalıma girip şeyhi öldürtür. Zebi'nin annesi delirip sokaklarda kızının adına ağıtlar yakıp dolaşır.

Çolpan'ın bu romanı, 1991 yılında *Yene Aldim Sazimni* toplamında tekrar yayımlanmıştır.

Çolpan tiyatro sahasında da eserler kaleme almıştır. Bu eserlerden ilki olan *Hälil Färâñ* (Halil Feren) 1917 yılında yazılmıştır. Çolpan'ın en önemli tiyatro eseri olan *Yârqnay* (Yarkınay), Özbek tiyatrolarında uzun yıllar sahnelenmiştir. Şair hayattayken iki kez (1920 - 1926) yayımlanan bu piyes, 1991 yılında *Yene Aldim Sazimni* toplamında tekrar yayımlanmıştır. Yazar bu dramı, "Efsanevî oyun" diye adlandırmış olsa da dramı okuyan veya bu dramdan sahneye uyarlanan oyunu izleyen kişi, eserin efsaneden çok gerçekçi eser olduğuna inanır.

Han ordusunun komutanı Ölmes Batır'ın tek çocuğu olan Yarkınay, kendi bahçelerinde bahçıvan olarak çalışan Polat adlı gence âşık olur. Polat da Yarkınay'ı sever. Ancak, sevgisi hakkında konuşmak istemez. Çünkü, Hanlığın en zengin ve saygın adamı olan Ölmas Batır'ın kızını sıradan bir görevliye veremeyeceğine inanmaktadır. Bundan başka, halk isyanlarının bastırılması sırasında birçok insanın öldürülmesinde, en önemlisi kendi babasının da ölümünde Ölmes Batır'ın payı olduğunu bilmesi, Polat'ın Yarkınay'a yakınlaşmasını engeller. Kı-

ziyla Polat'ı gece bahçelerinde gören Ölmes Batır, durumu yanlış anlayıp tartışma çıkarınca, Polat bahçeyi terk edip, isyan çıkaranlara önderlik eder. İsyanı bastırmak için gönderilen ordunun başarısızlığı sebebiyle, ordunun başına Ölmes Batır getirilir. Bu arada Nişabsaybegi adlı bir kişi, Yarkınay'ı kandırıp kaçıırır ve babasına mektup yazarak Yarkınay'ı Polat'ın kaçırdığını söyleyip Polat'a iftira atar. Polat'ı zaten sevmeyen Ölmes Batır, beyaz bayrakla Polat'ın yanına gidip, Polat'ı hırsızlıkla suçlar. Yarkınay'ı kaçırmanın Nişabsaybegi olduğunu öğrenince, Polat'ın dürüst insan olduğuna inanıp savaş alanını terk eder. İsyanı zafer kazanıp Polat'ı tahta geçirirler, Polat ve Yarkınay evlenerek muratlarına ererler.

Bunlardan başka Çolpan, *Çopan Sevgisi* (Çoban Sevgisi), *Ortak Qarşibayev* (Arkadaş Karşibayev) gibi tiyatro eserleri de kaleme almıştır. Rus tiyatro yazarı V. Yan ile birlikte *Hücum* (Hücum) adlı oyunu yazmıştır.

Çolpan, Rus, Fars ve Hint ve Batı yazarlarının birkaç eserini Özbek Türkçesine tercüme etmiştir. Maksim Gorki'nin *Ana*, Puşkin'in *Dubroski* uzun öyküsünü ve *Baris Godunov* oyununu, Lahuti'nin *Yavrupa Seferi* (Avrupa Seyahati) adlı eserini, Şekspir'in *Hamlet* adlı trajedisini Karlo Gozzi'nin *Melikeyi Turandat* (Melike Turandat) gibi eserleri Özbek Türkçesine tercüme edilmiştir.

Özbek edebiyatında çağdaş şiirin temelini atan, gerçekçi nesrin gelişmesini sağlayan, tiyatro alanında önemli eserler veren ve usta tercüman olarak tanınan büyük edibin hayatı çok feci bir şekilde sona ermiştir. 1920'li yıllarda başlayan Çolpan'a karşı hücum, 30'lu yılların ikinci yarısında daha da sertleşmiştir. Çolpan hakkında yazılan suçlama makaleleri bugün bile insanın tüylerini ürpertmektedir. Bu makalelerden bazıları şunlardır: "Alekgaler (Çolpançılık haqıdä)" (Alakargalar), "Çolpançılık Keyfiyetleri Bilen Küreşeylik" (Çolpançılık ile Mücadele Edelim), "Düşmanni Bitte Hem Koymey Faş Qilemiz" (Düşmanı Bir Tane Bile Bırakmadan Teşhir Edeceğiz), "Sovet Yazuvçileri Katarini Düşmen Unsurlardan Tazeleyemiz" (Sovyet Yazarlarını Düşman Unsurlardan temizleyeceğiz.) Çolpan'ı suçlamak amacıyla yazılan bu yazılar, bir şeye kesin açıklık getirmektedir: Çolpan, Özbek edebiyatı ve kamuoyunda büyük etki yaratmış bir şahsiyettir. Hür fikir, sağlam yaratıcılık ve gerçek insan severlik düşmanı olan

Sovyet yöneticileri, 1937 yılında Çolpan'ı hapse atmışlardır. Çolpan, bir yılı aşkın bir sorgulamadan sonra 5 Ekim 1938 yılında "halk düşmanı" suçlamasıyla kurşuna dizilmiş ve şairin eserleri yasaklanmıştır.

1956 yılında itibarı iade edilen Çolpan, asılsız siyasî suçlamalardan da kurtarılmıştır. Aradan iki yıl kadar geçtikten sonra, 31 Ocak 1958 yılında Özbekistan Yazarlar Birliği, Çolpan'ın edebî mirasını araştırma komisyonu oluşturdu. Ancak, Çolpan hakkındaki suçlamaların etkisi otuz yıl kadar daha devam etti. Çolpan'ın, eserlerini toplama, inceleme ve yayımlama faaliyeti aslında Sovyetler Birliği dağılıp Bağımsız Cumhuriyetler, özellikle Özbekistan Cumhuriyeti kurulduktan sonra başladı. 1991 yılında, Çolpan'ın eserleri, *Yene Aldin Sazimni* beş yüz yetmiş üç sayfalık bir kitapta Taşkent'te yayımlandı. *Alişer Nevaiy* adındaki Özbekistan Cumhuriyeti Devlet ödülüne lâyık görülen bu yayından önce, 1988 yılında Çolpan'ın seçme eserlerini içeren *Beharni Sagindim* (Baharı Özledim) adlı kitabı yayımlanmıştır. 1994 yılında Çolpan'ın üç ciltlik eserlerinin şiirlerini, piyeslerini ve tercümelerini içeren ilk cildi yayımlandı.

Ebdülhemid Süleymanoğlu Yunusov (Çolpan)'ın şeceresi, yayımlanmamıştır. Babasının adı Süleymankul Mulla Muhammed Yunusoğlu olduğu, 1874 yılında doğup, 1929 yılında vefat ettiği yukarıda belirtilmişti. Çolpan'ın 1906 yılında doğan Fazile adlı kızı, 1908 yılında doğan Faika adlı kızı ve torunları Nemengen şehrinde yaşamaktadır.

AŞAĞIDA VERİLEN ŞİİRLERİ HAKKINDA BİLGİLER

Türkistānli Qārdāşlārimizgā: Bu şiir ilk olarak 18 Nisan 1914 yılında *Sedai Türkistan* gazetesinin üçüncü sayısında yayımlanmıştır. *Seçmeye Çolpan Eserler*, Taşkent, 1994 adlı kitabın birinci cildinin 125-126 sayfalarından alındı.

Mā'rifātpāvār Bābāmiz Muhtārām İsmāil Gasprinskiy Hāzrātlāri Haqındā Tā'ziyānāmāmiz: Bu şiir, ilk olarak *Sedai Fergane* gazetesinin 1914 yılının Eylül sayısında yayımlanmıştır. *Seçmeye Çolpan Eserler*, Taşkent, 1994 adlı kitabın birinci cildinin 126 sayfasından alındı.

Özbeğim: 1919 yılında yazıldığı tahmin edilen bu şiir, ilk olarak Çolpan'ın çağdaşı Leziz Ezizzade tarafından *Yaşlık* dergisinin 1988 yılının 10. sayısında

yayımlanan “Çolpan Kim Edi?” adlı makalesinde yayımlanmıştır. *Seçmeye Çolpan Eserler*, Taşkent, 1994 adlı kitabın birinci cildinin 128-129 sayfalarından alındı.

Hazan: Bu şiir, ilk olarak 16 Kasım 1923 yılında *Fergane* gazetesinin 119. sayısında yayımlanmıştır. *Seçmeye Çolpan Eserler*, Taşkent, 1994 adlı kitabın birinci cildinin 156-157 sayfalarından alındı.

Zeñbuniñ Qızı: Bu şiir ilk olarak *Mearif ve Okıtuvcı*, dergisinin 1927 yılının Haziran sayısında yayımlanmıştır. *Seçmeye, Çolpan Eserler*, Taşkent, 1994 adlı kitabın birinci cildinin 183 sayfasından alındı.

Türkistânli Qardâşlarımızä

İlmü mä'rifât hãm hünärdän qâldı mährüm bizni xalq
Mä'rifätsizlik bälâsigä yolıqqan bizni xalq.

Bir kişi millätpäräst olsä deyurlär dähriy deb,
Bir kişi millätni söksä, izzät äylär bizni xalq.

Mäktäb ornigä açildi här mähäldä mäyxänä,
Näfrät etmäk näri tursin, şädu xandân bizni xalq.

Mäktäbä yoq bir tiyin, toygä miñ somläb berär,
Çâräsiz müşkül käsälgä mübtälâdir bizni xalq.

İbrät älmäydir, başigä şunçä külfät kelsä hãm,
Misli bir kältäk yoqâtgän körgä oxşär bizni xalq.

Kör - dä farq äylär yoli toyrı ilä nätoyrini,
Toyrı yolgä başläsän - dä, egrini xâhlär bizni xalq.

Här şähärdä ıxtilâfdän, cıqqa müşt dän söz bolur,
İttifâqdän söz açilsä, misli quyân bizni xalq.

Ârzu qılmäs oylini mäktäbdä äyläy tärbiyä,
Toy qilib, karnäy çalurni ârzu äylär bizni xalq.

Başqa millätlär sálurlär här mähäldä mädräsä,
Änlärniñ ikisigä sâlgân çâyxânlär bizni xalq.

Boldilär bây, ösdilär pivo satmäklik ilä,
Tâpgänigä âlib içgây, xâr bolgây bizni xalq.

Bâşqalär bânka âçib, sâvdâ qilib, pul tâpsä - dä,
Tâpgänini şundä berib, âç - yälänçä bizni xalq.

Kes söziñni, ey qalâm, bäs munçä färyâdiñ yetär,
Köp baqırsäñ âyziñgä tâşlärni âtgây bizniñ xalq.

Türkistanlı Kardeşlerimize

Bilim, eğitim ve hünerden kaldı mahrum bizim halk,
Eğitimsizlik belâsına uğramıştır bizim halk.

Milletini seveni suçlarlar Allahsız diye,
Milletine küfredene, saygı duyar, bizim halk.

Okul yerine açıldı, her mahallede meyhane,
Nefret etmek bir yana, sevinçten uçar bizim halk.

Okula vermez beş kuruş, düğüne saçar para,
Çaresiz ağır derde tutulmuştur bizim halk.

Ders almaz, başına belâ olsa da bunca külfet,
Bastonunu kaybeden köre benzer bizim halk.

Kör bile fark eder yolunun eğri doğruluğunu,
Doğru yolu göstersen de eğrisini ister bizim halk.

Her şehirde (rahatlıkla) konuşulur ihtilaf ve kavga,
Söz açıldığında ittifaktan tavşan olur bizim halk.

Oğlumu okulda eğiteyim diye etmez arzu
Düğün yapıp, kerney⁴ çaldırmak ister bizim halk.

4 Zurnadan epeyce uzun ve büyük çalgı aleti.

Diğer milletler her mahalleye yaparlar medrese,
İki kişiye bir çayhane yapar bizim halk.

Bira satarak, zengin olup geliştirdi başkaları,
Kazancını içkiye verip, sefil olur bizim halk.

Başkaları banka açıp, ticaretle kazanır para,
Kazancını bankaya yatırıp, aç gezer bizim halk.

Kes sözünü ey kalem, bu kadar feryat yeter,
Çok konuşursan, ağzına taşlar atar bizim halk.

Mâârifpârvâr Bâbâmiz Muhtârâm İsmâil Gaspîrînski Hâzrâzları Haqîndâ Tâ'ziyânâmâmiz

Eğitimci Atamız Muhterem Gaspîrah İsmail Hazretleri İçin Başsağlığı Mesajımız

Müttakâi âhli islâm erdiñiz.	İslâmın destekçisi idiniz.
Millâtimiz yolidâ cân erdiñiz.	Milletimizin yolunda can idiniz.
Ey bizni uyâtuvçı üstâdimiz.	Ey bizi uyandıran üstadımız!
İftixârî râvnaqı islâmimiz.	İslâmın gelişmesinde iftiharımız.
Eskilârni qıldıñizkim târ - mâr	Eskileri tarumar ettiniz
Câyîñiz cânnâtda bolsin bâr qarâr.	Cennet olsun mekânınız.
Âltmış beşdâ sizâ yetti âcâl	Altmış beşte geldi ecel zamansız,
Bu âcâl noş etküzübdür bemâhâl.	Bu ecel aldı sizi amansız.
Millâtniñ pârlâq çârâğı öçdi, âh,	Söndü milletin parlak ışığı eyvah!
Biz cucuqlârni bâbâsi köçti, âh...	Uçtu biz çocukların babası, eyvah!
Ey Hâmidiy, qıl duâni dâimâ,	Ey Hemidiy! dua et daima,
Vâsfiñgâ âciz erürmiz âh - u - âh.	Aciziz medhine eyvah, eyvah!

Özbeğim

Söqlıllâb keläsän, Özbeğim,
 Mä'rifät âtigä ätlänib,
 Bir miri tâpgän bâlädây -
 Äzini ircäytib... süyünib!
 Dünyädä hämmä xalq qızıqqan -
 Gävhärdek bebähâ ât ediñ.
 Hürriyät bolgändä sen keldiñ,
 Minäyin semirgän âtgä deb,
 Äziñgä "mällälär" bir tepdi,
 "Mä'rifät xarâmdur sartgä", deb...
 Äziñdän qân keldi, yıladıñ,
 Köziñdän zähärlü yaş keldi.
 Körämän: äxirdä minibsän,
 Çärçägän bolsä - dä - ätiñgä.
 Täñrigä şükr qıl, yüräber,
 Köz sâlib, oñiñge, çäpiñgä!
 Tez tüzät, ah... mänä bir xatâñ:
 Ätiñni çäpäsän şähärdä.
 Qışlâqdä faqırlâr kütädür-
 Keçädä, kündüzdä, sähärdä!
 Bilgilkim, hayätin, tämirin,
 Özbeğim, kämbäyäl qışlâqdä.
 Qışlâqdä çäpäsän ätiñni,
 Çäpişiñ bexudä: Täşlâqdä.

Zäñbuniñ Qızı

Sörtäklär yüzigä çozilgän "zäñbu"
 Qızı yäprâqxân'ni uyyätib älib,
 Yäsän-tüsänigä ertä-keç başlâr,
 Bilgän hünärini ortägä taşlâr,

Özbeğim

Nefes nefese gelmekteyin, Özbeğim,
 Eğıtim atına binmek için,
 Bir kuruş bulan çocuk misali,
 Ağzın kulaklarında... sevinçten!
 Dünyada bütün halkların ilgisini çeken,
 Mücevher gibi emsalsiz at idin.
 İhtilâl olunca geldin sen,
 Bineyim besili ata diye,
 Ağzına bir yumruk indirdi "Sarılar",
 Eğıtim haramdır Sart'a diye...
 Ağzından kan geldi, ağladın,
 Gözünden zehirli yaşlar aktı.
 Görüyorum: sonunda binmişsin,
 Yorulsa da atına.
 Tanrı'ya şükret, yoluna devam et,
 Göz atarak, sağına, soluna!
 Çabuk düzelt, ah... işte bir hatan:
 Koşturuyorsun atını şehirde.
 Köylerde fakirler beklemektedir,
 Gece, gündüz ve seher vaktinde.
 Unutma ki, hayatın ve kökenin,
 Özbeğim, fakir köydedir.
 Koşturuyorsun atını köyde,
 Koşturma boşuna taşlıkta.

Asma Kızı

Çardakların üstüne uzanan "asma"
 Uyandırıp kızı yaprak hanımı,
 Süslemeye başlar, tanda, akşamda,
 Elinden geleni koyup ortaya.

“Yäprâqxân” ingiçkä gäcäklär sâlib,
Äkâsi yânidä qıyşâñlâb turâr,
Ötgän - ketgänlärnîñ köñlidän urâr...

Yaprak hanım ince zülüfler bırakıp,
Ağabeyinin yanında cilveler yapar,
Gelen geçenin gönlünü çalar...

Beçârâ yäprâqxân târtib âlinib,
Qıymâli göşt bilän qâzângä tüşsä...
“Kâvâtâq” sevgänlär qatâr turışsa...
“Zâñbu”niñ âhvâli nimä boldi deñ!
Biriniñ toyigä kernây çälinib,
Yigitlär küyâvni âlib ketgändä,
Biriniñ bârligi qaynâr qâzândä...
Şuni, ây yâfillär, esgä bir âliñ!

Zavallı yaprak hanım, koparılıp,
Dizilirse tencereye kıymayla,
Dolma sevenler girerse sıraya...
Nice olur asmanın hali
Birisinin düğününde kerney çalınıp,
Gençler damadı götürdüğünde,
Birin kismetini kaynar tencerede...
Bunu ey gafiller bir hatırlayın!

Ötgän şâbädâni öpgän bulbullär,
Gülden başqasını oylâmâslârmış.
Şu kadar tä'sirli burâlmä tillär,
Gülden özgä bir söz söylâmâslârmış.

Esintiyi öpen bülbüller,
Gülden başkasını düşünmezlermiş.
Çok etkili şakıyan diller,
Gülden başka söz söylemezlermiş.

Şâbädä bukün bir öpiç
Bergän yäprâqını ertägä... taşlâb,
Bâşqa yäprâqlärgä xuşâmäd başlâb
“Vefâ”niñ räsmini buzib oynârmış.

Esinti bugün bir buse
Veren yaprağını ertesi gün... terk edip,
Başka yapraklara yaltaklanmaya başlayıp
“Vefa” düzenini bozup eğlenirmiş.

Yäprâqniñ qısmâti - tökilib, solış,
Degänlär şuni hâm âñlâsinlärkim,
“Turmuş-hâyât” degän qudrätli hâkim,
Miñ türlü qânunlar tüzib oynârmış...

Yaprağın kaderi dökülüp, solmak
Diyenler şunu da anlasınlar ki,
“Yaşam hayattır” diyen kudretli hâkim,
Bin çeşit kanun yazıp eğlenirmiş...

ADİL YAKUBOV (1926)

Ünlü Özbek yazarlarından biri olan Adil Yakubov, Kazakistan Cumhuriyeti'nin Çimkent vilâyetine bağlı Türkistan ilçesinin Karnak köyünde 1926 yılında doğmuştur. Aydın bir insan olan Adil Yakubov'un babası, devlet bakanı, memur, parti teşkilâtında bölüm başkanı olarak çeşitli görevlerde çalışmıştır. İleri görüşleri ve siyasî konularda dürüstlüğü sebebiyle Sovyet ideologlarının antipatisini toplamış ve hapse atılıp Sibirya'ya sürgüne gönderilmiş ve 1943 yılında, Sibirya ormanlarında düşerek feci bir şekilde hayatını kaybetmiştir.

Babasının "halk düşmanı" ilân edilmesinin sıkıntıları ve ezikliğiyle yaşamak zorunda kalan Adil Yakubov, 1944 yılında ortaokulu bitirmiştir. Bu yıllarda, Sovyetler Birliği'nin Almanya ile savaş hâlinde olmasından dolayı hemen askerliğe çağrılan genç Adil, Sovyetlerin Amerika Birleşik Devletleri'ni destekleyerek Japonya'ya savaş ilân etmesinden sonra, Uzak Doğu'ya gönderilmiştir.

Sovyet ordusunun Japon ordusu ile savaşın çeşitli cephelerinde bulunan Adil Yakubov'un askerliği, savaş bittikten sonra dört yıl daha devam etmiştir. Askerden döndükten sonra, Adil Yakubov, 1950 yılında Taşkent Devlet Üniversitesinin filoloji fakültesine girip, yüksek öğrenimine başlamıştır. Üniversite yılları, askerlikte epeyce tecrübe kazanan Adil Yakubov için sadece öğrenim değil, aynı zamanda ilk yazarlık yılları olmuştur. Üniversitede öğrenciyken, Adil Yakubov, *Tengdaşlar* (Yaşlılar) adında bir uzun öykü yazmıştır. 1951 yılında yayımlanan bu eser, yazarın yaratıcılığının ilk ürünü sayılabilir.

Adil Yakubov 1955-1959 yıllarında Özbekistan Yazarlar Birliğinde danışman olarak çalışmıştır. 1956-1963 ve 1967-1970 yıllarında *Literaturnaya Gazeta*'sının Özbekistan'daki özel muhabiri olarak görev yapan Yakubov, aynı zamanda Özbekistan film stüdyosunda başmuhabir olarak çalışmıştır. 1970 yılından itibaren Gafur Gulam adındaki yayın evinde başmuhabir görevini yapmaya başlayan Adil Yakubov, 1982 yılında *Özbekistan Edebiyatı ve Sanatı* gazetesinin başkanlığına getirilmiş ve bu yıl, Özbekistan Yazarlar Birliği başkanı seçilmiştir.

Adil Yakubov, şu anda Özbekistan Cumhuriyeti Başbakanlığında, "Terminolojiya Komiteti" (Terim Komitesi) başkanı, "Türkistan Umumiy Üyimiz" (Tür-

kistan Ortak Evimiz) adlı uluslar arası dernek başkanının Özbekistan'daki yardımcısı olarak görev yapmaktadır.

Yaratıcılık hayatına üniversite yıllarında başlayan Adil Yakubov, 1956 yılında *İki Muhebbet* (İki Sevgi) adlı öykü kitabını yayımlamıştır. Bu kitabı, yazarın bir sürü uzun öyküleri izlemiştir. *Bir Feleton Kıssası* (Bir Hicvî Fıkra Kıssası) (1961), *Mukaddas* (Mukaddes) (1963), *Kanat Cüft Boladı* (Kanat Çift Olur) (1969), *Billür Kandiller* (Billur Kandiller) (1975).

Öykü ve uzun öyküler yazarak epeyce ustalaşan Adil Yakubov, roman türünde kendini denemeye karar vermiştir. 1969 yılında *Er Başige İş Tüşse* (Yiğit Başına İş Düşünce) adlı romanı kaleme almıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında köy hayatını ele alan bu eser, okuyucular ve edebiyat uzmanları tarafından oldukça sıcak karşılanmıştır. Roman türünde kendine daha çok güvenen Adil Yakubov, 1974 yılında *Ulugbek Hazinesi* (Uluğbey'in Hazinesi) adındaki romanı yayımlanmıştır. Çok başarılı bulunan roman, Adil Yakubov'u bütün Sovyet Birliği edebiyat severlerine tanıttı. Orta Çağın büyük astroloğu olan Uluğbey'e karşı oğlu Abdullatif tarafından başlatılan taht kavgalarını işleyen bu romanı, başarılı bulan kişilerden biri de dünyaca tanınan yazar, Cengiz Aytmatov olmuştur.

Tarihî roman türünde *Köhne Dünya* (Eski Dünya) adlı eserini de veren Adil Yakubov'un güncel problemleri işleyen romanları da vardır. Bu konuyu ele aldığı 1973 yılında yayımlanan *Diyanet* (Vicdan) adlı romanında, perestroykadan önceki Sovyet yönetimini sert bir şekilde eleştirmiştir. Yazarın *Ak Kuşlar*, *Ap-pak Kuşlar* (Beyaz Kuşlar, Bembeyaz Kuşlar) adlı 1988 yılında yayımlanan romanı, Sovyet rejiminin bütün illet ve sosyal tikanlıklarını acımasız bir şekilde ortaya koyan gerçekçi bir eser oldu. Adil Yakubov, bu konuyla ilgili olarak *Adalet Menzili* (Adalet Menzili) adlı uzun öyküyü de yazdı. 1996 yılında yayımlanan bu eserde, Sovyet rejimi döneminin son yıllarında, Sovyet yöneticileri ve savcıları tarafından bütün Özbek halkının rüşvet ve hırsızlıkla suçlanarak, binlerce dürtüst insanın hapse atılması gözler önüne serilmiştir.

Adil Yakubov, kendi özgeçmişini konu alan eserler de verdi. Bu konuda yayımlanan ilk eser, *İzleymen* (Arıyorum) adındaki uzun öyküdür. Bu eserde, Sov-

yet ordusunun 1945 yılında Japon ordusu ile savaşı, ele alınmıştır. Bu savaşın çeşitli cephelerinde bulunan yazar, esere kendi özgeçmişinden de bol bol örnekler katmıştır. 1996 yılında *Adalet Menzili* adlı kitabında yayımlanan ve tamamıyla biyografik eser olan *Muzkaymak* (Dondurma) adlı öyküde, yazarın babasının hapse atılması ve Sibirya ormanlarında feci şekilde ölümü tasvir edilmiştir.

Tiyatro alanında *Eytsem Tilim Küyedi*, *Eytmesem Dilim* (Söylersem Dilim Yanar, Söylemezsem Yüreğim) (1956), *Yürek Yanmağı Kerak* (Yürek Yanmalıdır) (1957), *Alme Güllegende* (Elma Çiçek Açtığında) (1960) adlı eserleri veren Adil Yakubov, usta eleştirmen ve edebiyatçı olarak da tanınmıştır. Yazarın *Abdullah Kadiriyni Oqigende* (Abdulla Kadiri'y'i Okurken) adlı eseri birkaç defa yayımlanmıştır.

Birçok madalya alan Adil Yakubov, *Özbekistan Halk Yazarı* unvanına ve *Ulugbek Hazinesi* adlı romanı için "Hemze" devlet ödülüne lâyık görülmüştür.

ATAMAN

Gäp ädämiylikdän ketdimi, men häm başımdän ötgän bir hängämäni äytib beräy... Ministrlikdä şoferlik qilib yurgän päytlärim. Xocäyin ministr bolmäsä häm kättä bir başqarmäniñ başlıgi, qârä "volga" minädilär...

Şänbä küni edi, xocäyin bilän xänimlärini ertäläb mehmängä äbärib, keçqurın üylärigä äpkep qoydim - dä bärvaqtrâq qutilgänimgä şükr qilib, garajgä qaytäyätgän edim, yoldä ikki yigitçä qol kötärib qâldi. Toxtädim. Yigitçälär Qoylıqqa älib bärrib qoyişimni iltimäs qılışdi. Garaj tāmām başqa yâqdä edi. Yoq desäm loliväççälär ekän, "cän äkä, işim tuqlinç edi, bir sävâb iş qılıñ", deb yäpişib älişdi.

Loliniñ ädätini biläsiz, bir yäpişsä yelim bolib ketädi. Xulläs kälâm, xop deyişgä mäcbur boldim.

Yigitçälärni Qoylıqqa älib bärrib qoyib, endi garajgä qaytgän edim, dispetçer çaqırıp qâldi:

– Qayâqlärdä yüribsän? Bâyädän beri xocäyiniñniñ xätini telefon qıläverib, qulâqni qâmätgä keltirdi. Bâr, tezrâq telefon qıl, kütib otiribdilär!

Nimä häm bolardı, “yänä bir işlari çıqıb qalgandır - dä, däm alış küni häm tinçlik bolmädi - ku!” deb räncidimu ilâc qança, telefon qıldım...

Xânim çindän häm kütib otirgän ekänlär.

– Abdullacânmisiz? - Dedilər hâvlikib: - Vây, qayâqlardä yüribsiz? Kütäve-rib ölib boldimu! Maşınadä sumkäm qaptı, köziñiz tüşmädimi?

– Yoq... qanaqa sumkä?

– Kiçkinä qarä sumkä. Arqa orındıqdä qap ketibdi, içidä âltin saatim bilän siryaçalärim bâr edi. Saat häm görgä, siryaçalärimgä qorqyâpmän. Âyimlârdän qalgän yâdgârlık edi. Ehtiyât qılıb âlib qoyıñ. Ertälâb kelgäniñizdä taşläb ketärsiz. Xopmi, Abdullacân?

“Xop” deyişgä häm säbrim yetmäy maşınagä qarâb yügürdim. Qayâqdä? Sumkadän nişänä häm yoq! Tizzälärim qaltırâb, maşınaniñ orındırığä otirib qaldım. Köz âldimgä dârrâv bâyägi lolivâççälär keldi. Tüşâyâtgänlâridä qolimgä beş sölkävâyni qıstirib doldän qaçgändäy qaçıb qalgänlâridäyâq qorquvdim - ä. Endi nimä qılâmän? Xocâyinniñ xâtinigä nimä deymän? Yoldä qaytayâtib, ikki-tä lolivâççäni Qoylıqqa âlib bârib qoyuvdim, sumkänizni öşälär ilib ketişibdi, keçiräsiz, deymänmi? Biz sizni insâfli şofer deb işänib yürsäk, hükümätniñ maşinasidä kiräkâşlik qılıb yüribsizmi häli, deyişmäydimi? Qay bälâdän yolıqdim bu ikki tülkivâççägä?

Tärvuzim qoltrıymdän tüşib, yer çizib oturuvdım, birgä işläydigän şofer âğaynim kelib qaldı.

– Hä, nämunçä suvgä tüşgän müşükdäy şümşäyib qaldıñ? - deb häzilläşdi, - maşınanı urivâlišdän âmânmisän, âğayni?

– Maşınanı urivâliš häm gäpmi? - dedim. - Şärmändäi şärmişâr boldım, âğayni!

Özimni qarğab sökib, bolgän gäpni äytib berdim. Âğaynim cä üddäburân yigit edi - yu, şundäy bolsä häm “âmmâ yâmân câydan ilinibsän”, deb başını qaşib oylänib qaldı. Oylâb - oylâb axıyri: “Pulıñ bârmi”, deb sorädi.

– Qanaqa pul? - dedim.

– Bir - ikki yüz som keräk dostim. Lolilärni qıdırib tãpãmiz. Ulär biz bilän pulsiz gäpläşmäydi. Pul berib gäpläşib körämiz. Militsiyägä barmäysän - ku, axır. Yâ bäräsänmi? Bãrgändä nimä deysän? Güvâh - puvâhiñ bolmäsä...

Âğaynim bilän maşınagä otirib, üygä bãrdik. Xâtin beçãraniñ boxçä - sãndıqlärni axtãrib, “qãrã küngä saqlãb qoygãn” beş - on somini qãqıb, qoşni - qoşni-dän qarz - qurz kötãrib, ikki yüz som toplãdigu Qoylıqqa qarãb ketdik.

Maşınani özim häydãb bãryãpmãn. Kõzim yoldã - yu kõñlimdã tãşviş... Endi nimä qılãmãn? Dãrdimni kimgä äytãmãn? Qay bälãdãn uçrãy qãldim bu ikki lolivãççägä! Endi ulärni qay gördãn tãpãmãn? Tãpgãndã boyinlãrigã âlãrmikin? - deymãn içimdã. Deymãnu õşãndãn bir häftã âldin bolgãn bir vãqeã qaytã - qaytã esimgã tüşib bãttãr ezilãmãn?

İşdãn keyin Skverdãn õtib ketãyãtgãn edim, bir top loli xãtinlãr uçrãb qãldi. Ulär “fãl açib berãmãn”, deb õtgãn - kãtgãniñ yolini tosişãyãtgãn ekãn, mãni hãm “gur” etib qurşãb âlişdi. Qãrã qãş, qãrã kõz yãşginã loli xãtin qolimni “şap” etib üşlãb:

– On tiyin ber yaxşı yigit, - dedi qãşini uçirib. - Qısmãtiñni äytib berãmãn!

Men kissãmdãn on tiyin çiqarib berdim.

– Mã, fãl açmãsdãnãq âlã qãl!

Loli xãtin on tiyinni kãftimgã bãsib:

– Endi bir som çiqar, - dedi. - Qorqmã, bir somiñ keräk emãs. Bir somlik fãl açãmãnu on tiyiniñni âlãmãn, xãlãs. Qani tezrãq çiqar, yaxşı yigit! Äcãyib gãplãr kütãpdı seni! Hãmmãsini äytib berãmãn. Qani, bolã qãl!

Men külib, qolimni çõntãgimgã sãlgãn edim, qasdigã âlib, bittã bir somlik bilãn bittã on somlik çiqıb qãldi!

Loli xãtin bu pulni hãm kãftimgã bãsdı - yu, qolimdãn üşlãgãnçã cãvrãy ketdi:

– Sen baxtli yigitsãn. Uzãq ümr kõrãsãn. Toqsãngã kirãsãn. Toqsãngã kirgãndã hãm yigitlik xıslãtiñni yoqãtmãysãn. Ältmişgã kirgãndã ânãsi õpmãgãn yãş qızgã üylãnãsãn. Özñ bãy bolãsãn. Aç qoliñni!

– Men uniñ gäpigä külib qolimni açğan edim, loli xâtin köz açib yumgünçä pulgä çäñ sâldi - dä, qolini hävâdä gir äyläntirib käftini açdi, pul yoq edi!

Men uni häzilläşyäpti, deb oyläb:

– Mengä qarä, yaxşı qız! - dedim. - Mäyli, on tiyin emäs, bir som äliñu on somlikni qaytärrib ber!

– Keçä qâl şu on somdän! - dedi loli xâtin qâşini uçirib. - Bu pul bäre bir endi sengä buyurmäydi!

Men cählim çıqıb:

– Qani, bu yâqqa çoz pulni! - deb qolidän üşlämäççi bolğan edim, loli xâtin tosätän köyläğiniñ yâqasını açib, durqun kökräğini çıqardi - dä, yergä qaräb sâyıb yubardı. Tizilläb âqqan süt asfaltni äppäg qıldı!

– Mänä şu âq süt hürmäti keçä qâl on somiñdän - dedi loli xâtin.

Bungä nimä häm deysiz? Şarttä burilib, yolimgä rävnänä boldim...

Bittä xâtinniñ näyräni şunçä, ikkitä loliväççä qanaqa oyin körsätär ekän häli?

Öz oylärim bilän bolib Qoylıqqa yetgänimizni bilmäy qâlibmän. Äyaynim toyri bázärgä häydäşni buyurdi. Lekin bázâr tärqab ketgän ekän. Qârâvul çällär bilän gäpläşgän edik, ulär Çırçıq boyigä barişimizni mäslähät qılışdi. Däryä boyidä yaqındä älläqayâqdän köçib kelgän lolilär qarârgâhi bär emiş.

Bázordän çıqıb Çırçıqni yâqaläb ketdik. Därhaqiqat säl yürmäsdänâq köprikinñ närigi tãmänidä, otlâq cäydä, qatâr tikilgän beş - ontä çädirlär qatârläşib turgän ärävälär, däryä boyidä ât bāqıb yürgän bälälär körindi. Özi kün bātib, qāş qārāyib qālgān edi, hār yer - hār yerdä gülhān yānyāpti, bālā - çaqalārniñ yrı - sıyısı, äyällārniñ yalā - yāvuri, erkāklārniñ sökingän āvāzlāri yāş -, erkāklārniñ sökingän āvāzlāri yāş - yälāñlārniñ qoşıqlāri, ātlārniñ kişnāşi - hāmması qoşilib, bir äcib mänzärä kāsib etgän.

Huddi yigirmänçi äsir ādāmlāri emäs, qadimiy köçmānçi bir qabilälär qarārgāhigä bārib qālgāndāy boldik. Bu ārāsät ārāsidadän bāyāgi ikki yigitçāni tāpib āliš bir todā anyz ārāsidadän ignā tāpib ālišdāy gāp... Çetrāqdä ât bāqıb yürgän bālälārniñ yānigä bārib: “Bu qarārgāhniñ birärtä āqsāqālnāmā ādāmi bārmi?” deb sorādik.

– Ataman bår! - dedi bålälärdän biri.

– Qani bizni åbåriñlår - çi, öşå atamangå!

Bålälår qap - qårå mitti kåftlårini çozişib pul soråşdı.

Çöntåklårimizni kåvlåştirib mäydå - çaqalårni yıyıp berdik. Bålälår bizni çet-råqdågi kåttå çådirgå båşlab bårışdı.

Çådirniñ åldigå töşålgån nemåtdå åltmiş yåşlårdågi bir moysåfid yåstıqqa yånbåşlåb yåtårdı.

Åq årålågån, lekin qalin cingålåk sårçlårı qızıl duxåbådån tikilgån yalåti qalpåyiniñ tågidån peşånåsigå köpikdåy tåşib çıqqan, sårqål - moylåvi özigå yåråşib turgån bu ådåm bizgå bürgüt qaraş qilib tikilib - tikilib qarådi - yu, lekin çåyidån qozylmädi, faqat yaqın kelib sålåm bergånimizdån keyinginå våzmin båş qımirlåtib, “otiriñlår”, deb imå qıldı, soñ, qat - qat köylåginiñ etågi bilen yer süpirib oçåqdå åvqat pişiråyåtgån köhlikkinå cüvångå qaråb öz tilidå bir nimå dedi. Cüvån hådiksirågåndåy bizgå såvuq nåzår tåşlådı - då, çådirgå kirib ketdi. Şundån keyin Ataman quyuq qåşlårini silåb “xoş, xızmat” degån mä'nådå bizgå qarådi.

Biz uniñ ropåråsigå otirib, bolgån våqeåni åqızmäy - tåmizmåy åytib berdik. Ataman åldin qåvåyini sålilib, gåh - gåhidå viqår bilån moylåvini buråb, gåpimizgå cimginå qulåq sålđı, keyin yigitçålårniñ boy - båsti, åft - ångåri, kiyim - keçågini sürişdırdı, nihåyåt qaddini råstlå - di qızıl şåyi köylåginiñ yåqasidån köriñib turgån sertük kökrågini silåb:

– Senlårgå yårdåm berişniñ ilåci yoq, - dedi.

– Negå? Öşå åltin sååtu, åltin siryalårni båhålåb, pulini tolåymiz. Åşırå bilån tolåymiz. Yårdåm beriñ, åtåxån!

– Gåp puldå emås! - dedi Ataman, qåvåyini sålilib. - Bu ikki håråmi håzir bu yerdå yoq. Håli zåmån ketişgån. Bulår negå bunaqa åşiqıp cönåb qålišdı desåm, gåp tågidå gåp bår ekån - då!

Yürågim årqamgå tårtib ketdi. “Şårmåndå boldim!” dedim içimdå.

– Cån åqsåqål, yårdåm beriñ, - dedi åyaynim. - Qayåqqa ketgånini bilåsiz. Bir ilåcini tåpiñ åtå...

– Qayâqqa ketgänini - ku, bilämän - ä, - dedi Ataman. - Ämmâ lekin...

U ötkir közläri bilän bizgä bir qaräb âldi - dä sâqâlini tutâmläb oylänib qâldi.

Äyaynim:

– Cän âtäxân... - deb gäp başlägan edi, Ataman “toxtâñ” degän mänâdâ işärä qıldı.

– Xop, yârdäm beräy, - dedi u xıyâl süküt sâqlägäç. - Ämmâ bittä şartım bâr, yigitlär.

– Şartiñizni äytiñ, âtä, - dedik biz. Sâbäbi bilib turibmiz, şu âdâm bir yol kör-sätmäsä, häzräti Hizr hâm yârdäm berâlmäydi.

– Şartım şuki, militsiyägä ärz qilmäysizlär. Bâlâlik qılışibdi tentäklär. Özüm ädäblärini berib qoyämän...

– Xop, âtäxân, biz tüyâ hâm körmädik, biyâ hâm körmädik.

– Bopti, - dedi Ataman. - Bolmäsä, bundâq qılâmiz. U tentäklär häli zâmân vokzalgâ çıqıb ketişgän. Bârädigän cäyläri Çimkent. Çimkent poyezdi çıqsä endi yolgâ çıqqândır, tägläriñdâ qârâ äyürläriñ bâr ekän. - Ataman “Volgâ” gâ qaräb külimsiräb qoydi. - Egär dârhâl ketläridän tüşsäläriñ, Çimkentgä poyezddän âldin yetib bâräsänlär.

– Yetib barişgä - ku, yetib bârämiz, ämmâ ulär gäpgä kirärmikin?

Ataman tâqatsızlänib başını çäyqadi.

– Şaşmäñlär, gäpniñ “berdi”si bâr... Bârgändän keyin yigitlärni vokzaldâ küt-mäñlär. Fâydesi yoq. Ulär mäydä - çüydä bilän ketişgän, vokzalgâ kirişmäydi. Vokzalniñ âldidâ kiçkinä gülzâr bâr. Ulär gülzârgä çıqışadi, ägär heç kim kütüb âlmäsä, şähâr ortäsidadä eski çerkov bâr. Ulär öşä çerkovgä barişadi. Senlär ulärni gülzârniñ yânidâ kütüb turıñlär. Ulär yaqınlâşgändâ yolâvçilärgä qoşilib bârib: “Sälâm yigitlär, ümläriñ uzâq bolsin, bittä papiros çektiriñlär”, deb äytäsänlär... Yigitlär bu gäpdän aççıqlängän bolib: “E, tävbä! Bir çekim aççıq tәмäkigä zâr-mizu bulär papiros sorâşadi - yä!” deb cävâb berişadi.

– Aççıq tәмäkigä zâr bolsäläriñ, bu matâh bizdä bâr, märhämät, deysänlär.

Şu gäpdän keyin yigitlär huşyâr târtib qâlišädi. Ulärni çetgä âpçiqib, tämäki çekişib, bâyägi gäpläriñni äytäsänlär... Säbr qılıñlär, bu yâyni häm äytämän. Ägär tentäklär tentäklilik qilib cirtäkilik qılışsä yänä bittä gäp bâr:

“Atamanniñ kümüş säpli qamçisi yoqâlibti. Cähli çıqyapti!” deysänlär. Es-läriñdän çıqmâydimi? Çıqmäsä - bopti. İşläriñ oñyüdän kelsin. Hä, äytmâqçi, qaytgändän keyin bir kelib ketiñlär, nimä bolgänini bilib qoyişim keräk. Lekin pul - mul berib yürmäñlär. Zinhâr. Xop, âq yol, yigitlär!

Moysäfidgä rähmät äytib täväkkäl qilib yolgä çıqdik... Fursätni bây berişdän qorqib, vokzalgä häm burilmädik, yol - yöläkäy benzin âldigu toyri Çernyayev-kagä qaräb ketdik. Negäki, poyezddän âldin yetib barmäsäk, ulärniñ izini häm tãpãlmâyimiz.

Xop. Çernyayevkadän häm ötib, dâştgä çıqib qâldik gazni bâsib spidometrni yüz qırqqa çiqarib, şamãldäy uçib ketyäpmiz.

Atamanniñ gäpläridän keyin dilimdä ümit uçqunläri miltiräy başlägän bolsä-yäm, xocâyinniñ xâtinini här esläsäm, yürägim bir säpçib tüşädi. “İş qilib, öziñ âbro bergin!” deb qoyämän içimdä.”

Şu zâyldä häydäb, Leninskä kirib bârdik.

Stantsiya şundâqqına yol üstidä ekän, bir lähzägä burilib, poyezd ötdimi, yoqmi deb sürişdirdik.

– Hâzirginä ötib ketdi, - deyişdi.

Yänä spidometrni yüz qırqdän tüşirmäy ketyäpmän, öziñ şärmändä qılmäy-sän, deb!...

Yoldä Şärâbxänä degän bir cây bâr ekän. Yänä toxtäb: “Poyezd ötdimi, yoqmi?” deb sorädik.

– Beş minut boldi ötib ketgänigä, - deyişdi.

Rulgä âyaynim otirdi. Ketyäpmiz gazni bâsib. “Vulgä”gä öşändä bir qâyil boldim, ükä. Tezligi ârtgän säyin silliq ketädi - yä, äzämät! Maşına emäs, yer ha-yırläb uçâyâtgän quş deysiz, misãli!

Şu uçğândan uçib, bäländ bir dâvânni âşib Çimkentgä häm kirib bârdik. Häyriyät vokzali şundâq tâş yolniñ yâqasidä ekän, biz şlagbaumdän ötişimiz bilän âlisdän poyezd häm körindi! Nâri berisi bolib bir - ikki minut âldin bâribmiz!

Vokzalniñ âldidä maşinadän tüşib, gülzârgä bârışımız bilän poyezd häm ke-lib toxtadı... Bundâq qaräsäk, gülzâr âtrâfidä beş - âltidä lolilâr vayır - vuyur qilib yürişibdi.

Mäslähät bilän men gülzârniñ yânidä qâldimu, âyaynim beş - on qadâm nâri-râq bârib goyâ poyezddän tüşgän yolâvçilârni kütâyâtgän şofergä oxşab, âylänib yürdi.

Säbâb, loliväççälâr meni körüb qâlišsä, Atamanniñ gâpini eşitmäsdänâq tuyâqlârini şıqllätib qâlišlâri mümkün.

Vaqt ällämähäl bolib qâlgän, lekin vokzal âldi lampoçkâlârniñ şuläsüdän yap - yarıq. Poyezddän tüşib vokzaldän çıqayâtgän âdâmlâr äniq körinib turibdi.

İkki közim vokzaldä, pitirlâb turibmân. Bir mähäl yürägim “şır” etib ketdi. Qaräsäm, ikkitä täniş yigitçä yelkäläridä xurcun, qalpâqlârini bâstirib kiyişib gülzârgä kelişyâpti... Biz kütgän tãmândän emâs, tãmâmân başqa yâqdän kirib kelişyâpti. Şâşgänimdän “Şâyüsüf!” deb qıçqırıp yubâribmân... Âyaynim qayri-lib qarâdi - yu, loliväççälârni körüb, gülzârgä qarâb çâpdi, lekin Şâyüsüf gülzâr-gä yetgünçä yigitçälâr gülzardägi lolilârgä qoşilib vayır - vuyur qılışib, şâhâr tãmângä yol âlišdi...

Şâyüsüf unçä - müñçäni pisänd qılmâydıgän çâpâni yigit edi, ârçaläridän qu-vib bârib loliväççälârniñ birini “şap” üşlädi.

– Toxtä, âyayni!

Yigitçä toxtâb oqrâyib qarâdi, lekin Şâyüsüf âyzini âçib ülgürmädi hämki, lolilâr yalä - yavur kötârişib uni qorşâb âlišdi. Qaräsäm, urışdän häm tâyışmäydi!

Yügürüb bârib: “Sälâm yigitlâr, ümrläriñ uzâq bolsin, bittä papiros çektiriñ-lâr!” deb baqırıp yubârdim.

Lolilâr birdän toxtâb, oqrâyib qarâşdi. Yigitlârdän biri istâr - istämäs: “özi-miz aççıq tãmâkiğä zârmizu papirosdän gâpirâdi - yâ!” deb ponıllâdi.

– Äççiq tāmākigä zâr bolsälärin, bu mätâh bizdâ bâr, mārhmât! - dedim men.

Bu sâfâr yigitlâr meni tånib âyâğı küygân tâvuqdây pitirlâb qâlišdi. Şu pâynt nâvçädân kelgân şâp - moylâv loli öz tilidâ bir nimâ dedi. Yänâ yalâ - yavur bâşlâñib, lolivâççälâr sekin dâvrädân çıqıb, cilâ bâşlâdi.

Meñ Atamanniñ gâpi esimdân çıqıb, ulärniñ ketidân täşlängän edim, şâp moylâv loli, yolimni tosdı - dâ, qolini qoynigâ sâldı. Qârânğidâ süyâk sâpli polât piçâqniñ tıy yältillâb ketdi. Häyriyât, Şâyüsüf yetib kelib:

– Toxtâ, nâmârd! - deb qolini qayirdı. - Piçâq urışdân âldin bilib qoy: “Atamanniñ kümüş sâpli qamçisi yoqâlibti. Cähli çıqyâpti!...”

Bu gâpni eşitgân yigitçälâr toxtâb, şâp moylâvgâ qarâgân edi, u bir nimâ deb sökindi - dâ, qolini bir siltâb dâvrädân çıqdi.

Şundân keyin başqa lolilâr hâr biri ponyllâb, biri âşkârâ sökinib, âstâ - sekin târqualâ bâşlâdi, lekin birântâsi hâm çâvut sâlišgâ cür’ât etmâdi.

Biz yigitlârni çetrâqqa âlib çıqıb: “Qani, âltin siryaçälâru âltin sââtñi çozinlâr!” dedik.

Yigitçälâr goyâ tüşünmâgân bolib, gâp çâlytâ bâşlâgân edi, âyaynim:

– Eşitdilärin - ku! - deb baqırdı. - “Atamanniñ kümüş sâpli qamçisi yoqâlibti. Cähli çıqyâpti!...”

Bu gâpdân keyin yigitçälâr sökinâ - sökinâ xurcunlâridân müştdekkinä bir tügünçâ çıqârib berişdi. Tügünni yeçgân edik, qârânğidâ tillâ sâât bilân siryaçälâr çâraqlâb ketdi. Men quvângänimdân “uh” deb yubâribmân!

Tâşkentgâ bâmdâddâ qaytdik, qaytdigu toyı Çırçıqqa qarâb ketdik.

Bârsâk Ataman yârim yälânğâç bolib dâryâdâ qarâ äyğrni çomiltirâyâtgân ekân.

Maşinadân tüşib, sâlâm berdik.

U külib qarşı âldi: “Xoş, qalây, işlärin bitdimi?”

– Bitdi, âtâxân, râhmât sizgâ!

Biz bolgän vâqeäni äytip berdik, keyin pulni çiqârib, “iltimâs şu pulni âliñ, bâşda çin köngildän süyünçigä ätägän edik dedik.

Ataman moylâvini “dik” qilib qâvâyni sâldi.

– Bu gâpni bir äytdiñlär, qaytä äytmänlär! - dedi u. - Men häm senlärgä çin köngildän yârdäm berdim. Böriniñ âyzi yesä häm qân, yemäsä häm... Âdämlär, “Loli bälâsi yoqki müddähäm bolmäsä!” deb oylâşadi. Bilib qoyiñlär: Lolilär ârâsidä yaxşiläri häm bär, yâmânläri häm, märdläri häm bâr, nâmärdläri häm!...

Ataman bir tiyin häm âlmädi. Biz rähmät üstigä rähmät äytip xayrlâşdik. Şu - şu, birâv yâmânlıkdän gâp açsä yazâbim kozşaydi - yu, Ataman toyrisidä gâpirib berämän.

ÖNDER

Mademki, konumuz insanlık ben de başımdan geçen bir olayı anlatayım.

Bakanlıkta şoför olarak çalışıyordum. Şefim, bakan olmasa da büyük bir bölümün başkamdır, siyah “volga”ya biniyor.

Cumartesi günü, şefi karısıyla birlikte sabahleyin misafiriğe götürüp, akşam evlerine getirdim ve erken kurtulduğuma şükredip, arabayı garaja bırakmak için yola koyulduğumda, elini kaldıran iki genci gördüm. Durdum. Gençler, Koylık semtine götürmemi istediler. Garajın başka tarafta olması beni düşündürdü. Tereddüt ettiğimi görünce, ikisi birden “abicim, işimiz acele, bir iyilik yapın” diye yakama yapıştılar. Bu gençler çingeneymiş. Çingenelerin elinden kurtuluşun mümkün olmadığını tahmin edersiniz. Sözüün kısası, onları arabaya aldım.

Gençleri Koylık’a⁵ bırakıp arabayı garaja park ediyordum ki, garaj görevlisi telâşla çağırırdı.

Nerede kaldın? Deminden beri şefin karısı telefon edip, başımın etini yedi. Çabuk ara, seni bekliyor.

Ne olacak, “yine bir emri vardır, hafta sonunda da rahat bırakmazlar” deyip üzüldüm. Ne yapabilirdim, çaresiz telefon ettim.

Hanımefendi, gerçekten de beni bekliyormuş.

5 Taşkent’in merkezinden uzak bir semt.

– Abdullah siz misiniz? dedi heyecanla. Nerelerdeydiniz? Gözüm yollarda kaldı. Arabada çantamı unutmuşum. Görmediniz mi?

– Görmedim, ne çantası?

– Küçük siyah çantam. Arka koltukta kalmış. Altın saat ve küpelerim vardı içinde. Saat önemli değil de, küpelere yanyorum. Annemin hediyesiydi. Aman, birinin eline geçmesin. Yarın gelirken getirirsiniz. Tamam mı Abdullacığım?

Tamam deyip vakit geçirmeden arabaya koştum. Çanta nerede... Çantanın yerinde yeller esiyordu. Dizimin bağı çözülüp, arabanın arka koltuğuna oturup kaldım. Hemen deminki çingene çocuklar aklıma geldi. İnerken elime bir beşlik sıkıştırıp yağmurdan kaçır gibi uzaklaştıklarında içime kurt düşmüştü. Şimdi ne yapacağım? Şefin eşine ne diyeceğim? Arabayı garaja bırakmak için yola koyduğumda elini kaldıran iki çingene çocuğu Koylık'a götürmüştüm, çantanızı bu çocuklar almış kusura bakmayın mı diyeceğim? Biz sizi dürüst zannediyorduk, devletin arabasıyla taksicilik yapmaya utanmadınız mı demezler mi? Nereden çattım bu tilkilere?

Ne yapacağımı bilmeden, başımı aşağıya eğip düşünüp duruyorken, birlikte çalıştığım şoför arkadaşım geldi.

– Ne oldu? Karadenizde gemilerin mi battı? diye şakalaştı. Kaza maza mı yaptın arkadaş?

– Kaza da bir şey mi? Rezil rüsva oldum.

Saflığıma kızıp, başımdan geçenleri anlattım. Arkadaşım, tuttuğunu koparan biri olmasına rağmen “kötü yakalanmışsın” deyip başını kaşıyarak, düşünceye daldı. Bir süre sonra “paran var mı?” diye sordu.

– Ne parası?

– Bir, iki yüz som⁶ lâzım. Çingeneleri arayıp bulacağız. Çingenele parayı görmeden konuşmaz. Para verip konuşturacağız. Sakın polise bildirme! Bildirmeyi mi düşünüyorsun? Polise gidip ne diyeceksin. Şahidin mahidin yok ki...

Arkadaşla arabaya binip eve gittik. Zavallı karımın sandık mandığını döküp, kara günler için sakladığı üç beş kuruşa, konu komşudan aldığımız borcu ekleyerek iki yüz som topladık ve hemen Koylık'a doğru yola koyulduk.

6 Özbekistan Cumhuriyeti'nin para birimi.

Arabayı ben kullanıyorum. Yola bakıyorsam da aklım başka yerlerde... Şimdi ne yapacağım, derdimi kime söyleyeceğim? Nereden karşılaştım bu çingenelelele. Onları hangi cehennemden bulurum? Bilsen bile aldıklarını kabul ederler mi ki diye içimden geçiriyorum. Bunları düşünürken, bir hafta önce yaşadığım olay aklıma düşüp, beni daha da perişan ediyor.

O gün iş çıkışı parktan geçerken, bir grup çingene kadına rastladım. Çingeneleleleler “fal açalım” diye gelip geçene yapıştırmış. Aniden etrafımı sardılar... Kara kaşlı, kara gözlü çingene kadın şap diye elimi tuttu:

– On tiyin⁷ ver, delikanlı geleceğini söyleyim, dedi göz kırıp.

Cebimden on tiyin çıkarıp verdim.

– Al fal bakmana gerek yok.

Çingene, on tiyini elime sıkıştırıp:

– Şimdi bir som çıkar, korkma, bir somunu almayacağım, bir somluk fal açıp, sadece on tiyini alacağım. Haydi çabuk çıkar, yakışıklı! Çok ilginç şeyler söyleyeceğim. Acele et! dedi.

Ben gülerken elimi cebime soktuğumda, aksi gibi bir tane bir somla bir tane on som çıktı.

Çingene, bu parayı da elime sıkıştırıp, gevezelenmeye başladı:

– Sen çok şanslı delikanlısın, doksan yıl yaşayacaksın. Doksan yaşına girsen de delikanlı gibi olacaksın. Altmış yaşında genç kızla evleneceksin. Çok zengin olacaksın, aç kolunu!

Ben onun söylediklerine gülerken kolumu açtığımda, çingene kadın, parayı kapı. Elini havada döndürüp, açığında para yoktu.

Ben onun oyun yaptığını zannedip:

– Bana bak güzel, on tiyin yerine bir som al ama on somumu geri ver! dedim.

– Bu onluğu bana bağışla, bu para artık sana yaramaz.

Ben sinirlenip:

---

6 Özbekistan Cumhuriyeti'nin en küçük para birimi.

– Hadi, çabuk uzat parayı! deyip elini tutmaya yeltendiğimde, çingene birden, elbisesinin düğmelerini açıp, iri göğsünü çıkarıp yere sağıverdi. Hızla akan süt asfaltı bembeyaz etti.

– Bu ak sütün hatırına paramı başısla.

Bu kadınla nasıl başa çıkabilirdim. Hemen arkama dönüp, yoluma devam ettim.

Tek çingene kadın bu kurnazlığı yaparsa, iki çingene neleri yapmaz.

Öyle düşünceye dalmışım ki, Koyluk'a geldiğimiz farkına bile varmadım. Arkadaşım arabayı pazara sürmemi istedi. Ama pazar dağılmıştı. Yaşlı bekçilerle konuşurken, Çırçık'a gitmemizi önerdiler. Irmak boyunda yakında bir yerlerden göçen çingenelerin yeri varmış.

Pazardan çıkıp, Çırçık'a doğru yol aldık. Gerçekten de biraz gittikten sonra köprüünün öbür tarafında, otlak yerde yan yana beş on tane çadır, sıra sıra kağı, ırmak boyunda at otlatan çocuklar görüldü. Güneş batıp, hava kararmaya başlamıştı. Ara ara ateş yanıyordu. Çoluk çocuğun ağlamaları, kadınların gürtlüleri, erkeklerin küfürleri, gençlerin şarkıları ve atların kişnemesi harika bir armoni oluşturuyordu.

Sanki yirminci yüzyılda yaşayan insanların değil, eski göçmen kabilelerin yaşadığı yere gelmiş gibi olduk. Bu belirsizlik arasında deminki iki çingene geneci aramak samanlıkta iğne aramak gibi bir şeydi. Bir kenarda at otlatan çocukların yanına gidip, “buranın sözü geçen bir lideri mideri var mı?” diye sorduk.

– Önderimiz var! dedi çocuklardan biri.

– Hadi bizi götürün önderinize!

Çocuklar küçücük kapkara avuçlarını açıp para istediler.

Ceplerimizi karıştırıp, bozuk paraları verdik. Çocuklar bizi biraz kıyıda büyük bir çadıra götürdüler.

Çadırın önüne serilen kilimde, altmış yaşlarında bir yaşlı yan üstü yatmaktaydı.

Ağarmaya başlayan sık kıvrık saçları, kırmızı kadife kalpağının altından alınna dökülen, sakal ve bıyığı kendine çok yakışan bu adam, bizi dener gibi sert

sert baktı ama yerinden kıılmıdamadı. Yanına yaklaşp selâm verdikten sonra ağır bir şekilde “oturun” diye işaret etti. Sonra kat kat elbisesinin etekleriyle yerleri süpürerek, yemek pişirmekte olan güzel kadına bakıp, kendi dilinde bir şeyler söyledi. Kadın tedirgin bir şekilde bize baktıktan sonra çadıra girdi. Ondan sonra önder, kalın kaşlarını sıvazlayarak “Buyrun, ne istiyorsunuz?” der gibi bize baktı.

Biz onun karşısına oturup, olan biteni anlattık. Önder önce suratını asıp, bazen gururla bıyıklarını sıvazlayıp sessizce bizi dinledi.

Sonra gençlerin boy posunu, suratını ve elbiselerini sordu. Nihayet yerinden doğrulup, kırmızı ipek gömleğinin yakasından görünen kılı göğsünü sıvazlayarak:

– Size yardım etmek mümkün değil.

– Niye? Altın saat ve altın küpelerin parasını öderiz. Fazlasıyla öderiz. Yardım edin, babacığım.

– Sorun parada değil, dedi önder suratını asıp. İki harami burada değil. Az önce gitmişler. Onların acle etmelerine şaşırılmışım işin içinde başka bir iş olduğunu şimdi anladım.

Aklım başımdan gitti. “Rezil oldum” dedim kendi kendime.

Babacığım, yardım edin, dedi arkadaşım. Nereye gittiklerini bilirsiniz, bir çaresini bulun, baba...

– Nereye gittiklerini biliyorum da dedi önder. Ancak,...

O, keskin gözleriyle bize baktıktan sonra sakalını sıvazlayıp düşünceye daldı.

Arkadaşım:

Lütfen, baba diye söze başlamıştı ki, önder “dur” anlamında işaret etti.

– Peki yardım edeyim, dedi biraz susup. Amma bir şartım var, gençler.

– Şartınızı söyleyin baba, dedik biz.

Çünkü, eminiz ki, bu adam yol göstermezse, hızır gelse de bir şey yapamaz.

– Şartım, polise haber vermeyeceksiniz. Çocukluk etmişler aptallar. Onlarla kendim hesaplaşırım.

– Peki babacığım. Biz ne bir şey gördük, ne bir şey duyduk.

– Tamam, öyleyse şöyle yapacağız. O aptallar, az önce istasyona doğru yola çıktılar. Çimkent’e gideceklerdir. Çimkent treni yeni kalkmıştır. Altınızda siyah atınız var.

Önder Volgaya bakıp gülümsedi:

– Eğer hemen yola çıkarsanız, Çimkent’e trenden önce gidersiniz.

– Gitmeye gideriz de onlar lâf dinler mi acaba?

Önder sabırsızlanıp, başını salladı:

– Acele etmeyin, sözümü daha bitirmedim. Gidince gençleri istasyonda beklemeyin. Bunun faydası yok. Ellerinde ufak tefek satılacak şeyler var. Bu yüklerle istasyona girmezler. İstasyonun önünde küçük bir gül bahçesi var. Onlar bu bahçeye girecekler. Eğer onları karşılayan olmazsa, şehrin içinde eski bir kilise var. O kiliseye gidecekler. Siz, gül bahçesinin yanında bekleyin. Onlar yakınlaşınca, yolcuların arasına karışıp “merhaba gençler, ömrünüz uzun olsun, bir tane sigara verin” diyeceksiniz... Gençler sanki sinirlenir gibi “Tövbe tövbe, biz tütün bile bulamazken, bizden sigara istiyorlar!” diye cevap verecekler.

– Tütün bulamıyorsanız, bu maldan bizde var, buyrun diyeceksiniz. Bu sözlerden sonra gençler, durumu anlayacaklar. Onları bir kenara çekip, tütün içerek, deminki lâflarınızı söyleyeceksiniz... Sabredin, geri kalanını da söyleyim.

Eğer aptallar sinirlenirlerse, “Önderin gümüş saplı kamçısı kaybolmuş, öfkeleniyor” diyeceksiniz. Sözlerim aklınızdan çıkmaz mı? Çıkmazsa, tamam. İşiniz rast gelsin. Ha, aklımdayken, döndükten sonra, bana bir uğrayın sonucunu öğrenmem lâzım. Sakın para mara vermeyin, sakın! Peki, iyi yolculuklar, gençler.

Yaşlı adama teşekkür ederek, tevekkel edip yola çıktık... Fırsatı kaçırmamak için istasyona bile dönmeden, yol üstünden benzin alarak, Çernyayavka’ya⁸ doğru yol aldık. Eğer, trenden önce gitmezsek, onların izini bile bulamayız.

Evet... Çernyayavka’yı geçip, çöle düştük gaza basıp yüz kırkla rüzgâr gibi uçuyoruz.

8 Taşkent’ten çıkıktan sonra Çimkent yolundaki bir yerleşim yeri.

Önderin lâflarından sonra, içimde ümit ışıkları parlamaya başladıysa da, şefin karısı her aklıma düştüğünde, yüreğim yerinden oynuyor. “Ne olursa olsun, beni utandırma, Allahım!” diyordum kendi kendime.

Bu şekilde Leninsk⁹e de girdik.

İstasyon yolumuz üzerindeymiş, hemen dönüp, trenin geçip geçmediğini sorduk.

Az önce geçti dediler.

Yine yüz kırıkla gidiyorum. “Rezil etme” diye Allah’a yalvararak.

Yolda Şaraphanc¹⁰ adında bir yer varmış. Yine durup, trenin geçip geçmediğini sorduk.

Geçeli beş dakika oldu dediler.

Direksiyona arkadaşım oturdu. Gaza basa basa gidiyoruz. Volgaya o zaman şaşırdım, kardeş. Hızı arttıkça, daha düzgün gidiyordu, maşallah! Araba değil, sanki uçan kartal.

Bu uçuşuyla yüksek bir tepeyi geçip, Çimkent’e de ulaştık. İyi ki, istasyon, taş yolun yanındaymış. Kontrol geçitinden geçer geçmez uzaktan tren görüldü. Aşağı yukarı bir iki dakika önce gitmişiz.

İstasyonun önünde inip, gül bahçesine girince tren de gelip durdu. Etrafımıza bakınca gül bahçesinin çevresinde yüksek sesle konuşup dolaşan beş altı çingene gördük.

Anlaştıktan sonra ben gül bahçesinin yanında kaldım ve arkadaşım, beş on adım ileri gidip, sanki trenden inen yolcuları bekleyen şöförmüş gibi dolanıp durdu.

Böyle yapmamızın sebebi, çingene gençler, beni görürlerse, önderlerinin sözünü daha dinlemeden, tabanları yağlayabilirler diye korktuk.

Vakit epey ilerlemesine rağmen, istasyonun önü, lâmbaların ışığından çok aydınlıktı. Trenden inip istasyondan çıkan yolcular rahatlıkla görünüyordu.

9 Taşkent ile Çimkent arasında bir yerleşim yeri.

10 Çimkent yolunda eski bir köy.

İki gözüüm istasyondaydı, yerimde duramıyordum. Bir ara kalbim “küt küt” çarptı, omuzlarında heybe olan, kalpaklarını gözüne indiren, gül bahçesine doğru yaklaşan iki çingene genci gördüm. Bizim beklediğimiz taraftan değil, tamamen başka taraftan geliyorlardı. Bilmeden “Şayusuf” diye bağırverdim. Arkadaşım dönüp baktı ve çingene gençleri görüp, gülbahçesine doğru koştu. Ama, Şayusuf gül bahçesine gelinceye kadar, çingene gençler, deminki çingenelerin arasına karışıp, yüksek sesle bir şeyler konuşup, şehre doğru yol aldılar.

Şayusuf kuru gürtlüye pabuç bırakacak adam değildi, hemen arkalarından koşup çingene gençlerden birini “şak” diye yakaladı:

– Dur, arkadaş!

Çingene genç, durup hışımla baktı. Daha Şayusuf ağzını bile açmadan çingeneler gürtlüyle onun etrafını sardı. Onların dövmekten kaçınmayacaklarını anladım.

Koşup:

– Merhaba gençler, ömrünüz uzun olsun, bir tane sigara verin, diye bağırverdim.

Çingeneler, aniden durup hışımla baktılar. Gençlerden biri istemeden “biz tütün bile bulamazken, bizden sigara istiyorlar!” diye homurdandı.

– Tütün bulamıyorsanız, bu maldan bizde var, buyrun, dedim.

Şimdi, çingene gençler, beni tanıyıp, ayağı yanmış tavuk gibi telâşa düştüler. O anda uzun boylu, pala bıyıklı çingene, kendi dilinde bir şey söyledi. Tekrar gürtlü başlayıp, iki çingene genç, gruptan ayrılarak, arkaya doğru çekilmeye başladı.

Ben, önderin lâflarını unutup, arkalarına düşünce, pala bıyıklı çingene, yolunu kesip, elini koynuna soktu. Karanlıkta kemik saplı, çelik bıçağın namlusu parladı. Allahtan Şayusuf yetişip:

– Dur, namert! deyip elini büktü:

– Bıçaklamadan önce, beni dinle, önderin gümüş saplı kamçısı kaybolmuş, öfkeleniyor!

Bu sözleri duyan çingene gençler, durup pala bıyıklıya baktılar, o küfredip elini sallayıp, gruptan ayrıldı.

Bundan sonra, diğer çingenelerden bazıları homurdanıp, bazıları açıktan açığa küfrederek, yavaş yavaş dağılmaya başladılar. Ama, hiçbiri saldırmaya yeltenmedi.

Biz iki çingene genci, kenara çekip, “hadi bakalım, altın küpelerle, altın satı çıkarın!” dedik.

Çingene gençler, anlamamış gibi, lâfi dolandırmaya başlamışlardı, arkadaşım:

– Duymadınız mı? Önderin gümüş saplı kamçısı kaybolmuş, öfkeleniyor!

Bu sözden sonra çingene gençler, küfrede küfrede heybelerinden yumruk gibi bir bohça çıkardılar. Bohçayı açtığımızda, karanlıkta altın saat ile küpe parladı. Ben sevincimden “a...” deyivermişim.

Sabah namazına doğru Taşkent’e döndük. Döner dönmez Çırçık’a doğru yol aldık.

Gittiğimizde önder, yarı çıplak ırmakta atını yıkıyordu.

Arabadan inip, selâm verdik.

O bizi güler yüzle karşıladı:

– Ne oldu, işiniz bitti mi?

– Bitti, baba, teşekkür ederiz size.

Biz olan biteni anlattık. Sonra, para çıkarıp, “Lütfen bu parayı alın, başta gerçekten müjde için adamıştık” dedik.

Önderin bıyıkları dikilip, suratı asıldı.

Bu lâfi bir daha duymayım. Ben size içten yardım ettim. Adımız çıkmış dokuza, inmez sekize... İnsanlar, “Dolandırıcı olmayan çingene çocuğu yoktur” diye düşünüyorlar. Hâlbuki, çingeneler arasında iyisi de var, kötüsü de, merdi de var, namerdi de!

Önder bir kuruş bile almadı. Biz teşekkür ede ede, vedalaştık. Ondan beri biri, kötülükten lâf açarsa, öfkelenip, önder hakkında konuşuyorum.

AZİM SÜYÜN (1948)

Azim Süyün, 22 Şubat 1948 yılında Semerkant şehrinin Nehrud köyünde dünyaya gelmiştir. Süyün'ün ailesi köylüdür. Azim Süyün orta öğrenimini doğduğu yerde tamamladıktan sonra, Taşkent'e gelip, Taşkent Devlet Üniversitesinin Gazetecilik Fakültesine girmiştir. Çocukluğundan edebiyata ilgi duyan Azim Süyün, öğrencilik yıllarında şiir denemelerine başlamıştır. Süyün'ün *Me-ning Asmanim* (Benim Gökyüzüm) adlı ilk şiir kitabı, 1978 yılında, yirmi yaşında öğrenciyken yayımlanmıştır.

Özbekistan şairleri arasında çok iyi tanınan Azim Süyün, 1992 yılının Mayıs ayında Türkiye'ye gelip, "Türk Halkları Edebiyatında Türkçe" toplantısına katılarak, Türkiye Yazarlar Birliği'nin ödülüne lâyık görüldü.

Yaratıcılık faaliyetine üniversite yıllarında başlayan Azim Süyün'ün şimdiye kadar ondan fazla şiir kitabı yayımlandı: *Zerb* (Darbe) (1979), *Zemin Takdiri* (Yerin Kaderi) (1981), *Ziya Köli* (Işık Gölü) (1986), *Alis Tañler* (Uzak Tanlar) (1989), *Küygenim Süygenim* (Yandığım Sevdiğimdir) (1992).

Şiirler ile birlikte destanlar da kaleme alan Azim Süyün'ün *Özbekistân* (Özbekistan), *Beşbermak* (Beş Parmak), *İmârât ve yaki bir tamçi dengizge eylengen keçe dastani* (İmaret veya Bir Damla Denize Dönüşen Gece Destanı) gibi destanları ünlüdür.

Özbek edebiyatında Azim Süyün, nesir yoluyla lirik eserler veren şairlerden biridir.

Şair, "Ahmed Yeseviy makberesi kaşide" (Ahmed Yesevi Türbesinin Karşısında), "Kültegin" (Kültigin), "Enesay" (Yenisey) gibi şiirlerinde Türk birliği konusunu etkili mısralarla vermiştir. Halkın sosyal meseleleri, "Bu Vetende" (Bu Vatan-da) "Meniñ Sözi" (Benim Sözü), "Ak ve Kare" (Beyaz ve Siyah), "Bezen Hesret Baser" (Bazen Hüzüün Basar), "Nesihet" (Nasihet) gibi şiirlerinde işlenmiştir.

Şairin yaratıcılığının önemli noktalarından biri sevgi ve aile konusudur. Bu konuyu işleyen "Ezize" (Azize), "Aşıklerge" (Âşıklara), "Er ve Hatın" (Karı ve Koca), "Öldirseñ Hem Öziniñ Öldir Muhebbet" (Öldürsen de Sen Öldür Aşk) adlı şiirleri okuyucuların sevgisini kazanmıştır.

Felsefi konuları seven Süyün'ün "Unitilgän Tillär" (Unutulan Diller), "Çoqqı" "Zirve" ve "Keklik" gibi şiirlerinde, basit olaylardan çok önemli sonuçlara vardığı dikkati çeker.

Halk edebiyatına çok önem veren şairin, İmaret ve yaki bir tamçi dengizge eylengen keçe destani, Özbek halk destanları üslûbunda nazım ve nesir karışık bir eserdir. Eserdeki kişilerin Çari Çeçen, Alp Termeçi, Balibek Sözemal, Ateş Metelçi, Altıbay Dombıraçi diye adlandırılmasında da halk edebiyatının izleri görülür.

Destandaki şiir kısımlarının, halk türkülerini hatırlatır nitelikte olduğunu aşağıdaki mısralar göstermektedir.

Här özbekniñ hâvlisidän
Äriq âqar şildirâb.
Äyvânlärin tegräsidadä
Bâlâ yürär pildirâb.

Här özbekniñ hâvlisini
Gilâm kâbi gül bezâr.
Kâklıklärniñ xuş säsini
Tiñläb, çällär çây süzär.

Türkistân Bulâğı

Bu yerdä bir zümräd bulâq bâr edi,
Ätrâfi dâraxtzâr mäysâzâr edi,
Älisläb ketmäsdä sürüv üyürlär,
Yäyräşib yürärdi älgârlär, ulär.
Türkistân bulâğı derdilär uni.

Özbeku Qâzâqqa u äziz edi,
Ul Tâcîk, ul Uygur, ul Qırız edi,
Türkman Qârâqalpâq qandaq süyârdi,
Yâriñi süygândek şundâq süyârdi.
Türkistân bulâğı derdilär uni.

Her Özbek'in avlusundan
Ark akar şırıl şırıl.
Eyvanların çevresinde
Çocuk koşar tıpış tıpış

Her Özbek'in avlusunu
Kilim gibi çiçek süsler.
Kekliklerin güzel sesini
Dinleyip, ihtiyarlar çay içer.

Türkistan Pınarı

Burada zümrüt bir pınar var idi,
Etrafı ağaçlık, çimenlik idi,
Uzaklara gitmezdi sürüler, yılmalar,
Uyum içindeydi koçlar, keklikler,
Türkistan pınarı derlerdi ona.

Özbek ve Kazak için o aziz idi,
O Tacik, o Uygur, o Kırgız idi,
Türkmen, Karakalpak nasıl severdi,
Yarını sever gibi severdi.
Türkistan pınarı derlerdi ona.

Dâlyalâr äcrälgän käbi qırýaqdän,
Cânläri çıqqudäy tâlib çänqâqdän,
Endi söz açmäy deb vidâ - firâqdän,
Kârvânlâr kelärdi yirâq - yirâqdän...
Türkistân bulâyı derdilâr uni

Bâbälâr yötäli hättâ hikmätdâr:
Dostiñ qançâ bolsä, şunçâ yâviñ bâr!
Yayurlâr âfâtdäy keldilâr bir kün,
Muqaddäs bulâqni kömdilâr bir kün.
Türkistân bulâyı derdilâr uni.

Yillâr sâl yolidek izsiz yitdilâr,
Kâkildâr turnälâr qonmäy ötdilâr,
Qavmdâş, qândâşniñ qâvcirâq dili,
Unutib qoydilâr bir ânâ tilin!
Türkistân bulâyı derdilâr uni.

Çârlâdi Yässäviy bâbâmniñ ruhi,
Keldim, yetâr mengä işârä - "uh"ı:
Uluý İpäk yolın özüm açurmân!
Türkistân bulâyı közin açurmân.
Türkistân bulâyı deydilâr uni.

Muhäbbät

Seni tänidimu muhäbbät,
Tänidim güllärniñ ismini,
Seni tänidimu muhäbbät,
Yâşâşgä tutindim sıynib.

Seni tänidimu muhäbbät,
Qaryadim ârtdägi umrimni.
Seni tänidimu muhäbbät,
Añlädim köz yaşlâr sävdäsin.

Dalgalar ayrılır gibi kıyidan,
Ölesiye yorgun, susuzluktan,
Artık söz açmayım veda - ayrılıktan,
Kervanlar gelirdi uzaklardan...
Türkistan pınarı derlerdi ona.

Ecdadın öksürüğünde bile hikmet var,
Dostun kadar düşmanın da var!
Hasetler afet gibi geldiler bir gün,
Mukaddes pınarı gömdüler bir gün,
Türkistan pınarı derlerdi ona.

Yıllar sallar gibi izsiz gittiler,
Telli turnalar konmadan geçtiler,
Soydaş ve kardeşlerin susamış gönlü,
Tamamen unuttu tek ana dili,
Türkistan pınarı derlerdi ona.

Çağırıldı Yesevî atamın ruhu,
Geldim, tek işaret kafidir bana,
Kendim Büyük İpek Yolunu açarım,
Türkistan pınarının gözünü açarım.
Türkistan pınarı diyorlar ona.

Aşk

Seni tanıdıktan sonra ey aşk,
Öğrendim çiçeklerin adını.
Seni tanıdıktan sonra ey aşk,
Sarıldım hayata sımsıkı.

Seni tanıdıktan sonra ey aşk,
Lânetledim geçen ömrümü.
Seni tanıdıktan sonra ey aşk,
Anladım gözyaşının kadrini.

Seni tãnidimu muhãbbãt,
Bildim: suv, ot, tuprãq havãmãn.
Seni tãnidimu muhãbbãt,
Sevinçmãn, bemãrmãn, dãvãmãn.

Seni tãnidimu muhãbbãt,
Kãttã - kãttã açdim kãzimni.
Seni tãnidimu muhãbbãt,
Tãnidim, tãnidim özimni!

Çoqqı

U şuhrãt istãdi, bir âlãm şuhrãt,
Maqtãv, âlqıslãrni qomsãdi cãndãn.
Şuhrãt deb yãşãdi yãşlikdãn faqat,
Şuhrãt deyã keçib hãttã imãndãn -
Tinmãyin hãrãkãt ne yollãr ilã...
Ämmã borãnlãrgã berãlmãdi dãş.
Hu, bãlãndlikdãn bugün, cãrlikkããnã,
Dumãlãb ketmãqdã bolib bittã tãş!

Seni tanıldıktan sonra ey aşk,
Anladım, su, ateş, toprak, havayım.
Seni tanıldıktan sonra ey aşk,
Sevincim, hastayım, devayım.

Seni tanıldıktan sonra ey aşk
Yeniden tanıdım âlemi.
Seni tanıldıktan sonra ey aşk,
Yeniden tanıdım kendimi.

Zirve

O şöhret istedi, bir dünya şöhret,
Övgü ve alkışları özledi candan.
Şöhret için yaşadı gençliğinde sadece,
Şöhret için vazgeçti hatta imandan-
Durmadan ilerledi, rastgele yollardan...
Fırtınalara dayanamadı, ama.
İşte bakın, yüksekte bugün aşağıya,
Bir taş olarak yuvarlanmakta.

TAŞ ÜY

Yãşĩn ötgãn säyin - bãlãligiĩn yaqĩn kelãverãdi. Keçmişĩn äziz vã muqaddãs tüyülãverãdi. Hãr qalãy mendã şundãy.

Bãbãm Süyünniĩn âlis tãylãr ârãsidãgi sirti lãy - suvãq hãm qulnmãgãn ibtidã-
iy tãş üyi yãdimdã mührlãnib qãlgãn. Undã meniĩn bãlãligim ötgãn. Äyniqsã,
uzun qış keçãlãri... Oçãqdã zãrãn bãdãm çoı lãvillãydi, bir çekkãsidã çãydiş se-
kin şııllãydi. Bãbãm (enãm ällãqaçãn dünyãdãn ötgãn), men átãmniĩn yãlyız
ükãsi Tilãvqãbil çoıgã äyãq tãvlib otirãmiz. Bãbãm yettinçi lampa yãruyidã
“Hikmãt”ni oıydi. Qãrindãşlãr, qoşni dãrãlãrdã yãşãvçi, ävçilãr, yılcıbãqarlãr,
çoıpãnlãr Bedil, Mãşrãb, Hüvãydã, Qul Hãcã Ähmãd, Sufi Ällãyãr tiñlavçilãr tez
- tez bu oçãq bãşigã yırlışib turişãdi...

Men şairmân. Bâlâligimniñ muqâddäs bu xâtiräsi mengä qañçalık äziz, qadr-dân bolmäsin, qalbingä sirli, romantik käyfiyät, häyacân baxş etmäsin, ämmâ bugün bâbâmnîñ üyidä yaşây älmäymân.

TAŞ EV

Yaşın ilerledikçe sık sık çocukluğunu hatırlarsın. Geçmişin aziz ve kutsal gelmeye başlar. Neyse bende böyle oluyor.

Dedem Süyün'ün uzak dağlar arasındaki dışı siva bile yapılmamış eski taş evi hatıra mihlanıp kaldı. Bu evde benim çocukluğum geçti. Özellikle uzun kış geceleri... Ocakta, badem odunu alevlenmekte, bir kenarında çaydanlık yavaşça kaynamaktaydı. Dedem (annem çok önce vefat etti.), ben ve babamın tek kardeşi Tilavkabil ile üçümüz ayaklarımızı korda ısıtarak oturuyoruz. Dedem gaz lâmbasının ışığında "Hikmet"i okuyor. Akrabalar, komşu derelerde yaşayan avcılar, seyisler ve çobanlar, Bîdil, Mcşreb, Hüveyda, Kul Hoca Ahmed, Sufi Allayar'i dinlemek isteyenler sık sık bu ocağın başına toplanırlar...

Ben şairim. Çocukluğumun kutsal bu hatırası benim için ne kadar aziz ve değerli olursa olsun, kalbime ne kadar esrarlı ve romantik duygular bağışlarsa bağışlasın, ancak dedemin taş evinde bugün yaşamam olanaksızdır.

BİBLİYOGRAFYA

Çolpan, *Eserler*, cilt I, Taşkent, 1994.

Çolpan, *Yene Aldım Sazimni*, Taşkent, 1991.

Mirvaliyev, S., *Özbek Edibleri*, Taşkent, 1993.

Özbay, H., *Çolpan'ın Şiirleri*, Ankara, 1994.

Özbek Sovyet Edebiyatı Tarihi, Taşkent, 1990.

Kocaoğlu, T., Çağdaş Özbek Şiiri, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 1, Bahar 1996, s. 3 - 53.

Süyün, A., *Küygenim - Süygenim*, Taşkent, 1991.

Yakubov, A., *Adalet Menzili*, Taşkent, 1996.

Yaman, E., Çağdaş Özbek Şiiri, *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı*, sayı 531, Mart 1996, s. 905 - 979.